

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuvos mylėtoju.

„Auszra“ iszeina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije knigutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numeru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (prisiuncziant vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant 1/3 metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (vokūse siuncziant 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvėje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusę tiek. Vokietijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos iszsiraszidinti.

Įdarbą kas lietuvis!

Kas peržiurinėdamas mūsų istoriją jieszkojo, dėlko lietuviszka dvasė tai rodėsi buvo visiszškai sunikusi, tai vėl prasidėjo ant gyvenimo atsigauti, tas galėjo aiszkiai matiti, jūg priezastis to sunikimo ir atsigavimo tvilo pasilaikime „augztesniuju“ stonu (varsnu) musu tautos prie reikalu savo giminės. Istorija mums sako, jūg tiktai dėl to pasilaikimo musu ponibės netik praszalaicziai, bet ir mės patis lig paskutinio laiko garbstėme lietuvis, kaipo tautą, numirusius netik politikiszškai, bet ir dvasiszškai, o toks savęs paniekinimas ir isz tiesu galėjo iszsiroditi musu miriumi. Nedivai, kad tie, kuriems malonu butu sulaukti musu prapulties, be paticziu mums gieda *amžiną atilsį*. Bet dar netaip visiszškai sunikome, kad tą giesmę pripažintumėme esant teisibę, ir tas nepripažinimas parodo, jūg anksti buvo pradėti giedoti tą giesmę. Liko dar mums sąmonė, kad apalpinas musu dvasios, kurį musu prieszininkai paskaitė per mirių, ira tiktai valandinę ir visiszškai nemaringą ligą, kurią mums bus lengvu pagiditi. Kas isz musu szendien nenumano, jūg lietuviszka gentė buvo tvirta netik politikiszškai ir jūg susilpnėjusi ir prapuldžiusi savo

valdistę netik nesuniko dvasiszkai, bet virszumi — suaugo ir susitvirtino ant dvasios nelaimėse geriaus, negu butu galėjusi padariti givendama laimėje ir turėdama savo valdistę. Kas szendien pasidrasins sakiti lietuvius neturint sau įpatingos, nū kitu ne-skolitos, nesamditos ir nevogtos kultūros, bet ju būdą, įprocius, pobūdį, pasielgimą, visas geras ar piktas įpatibes esant lenkiszkomis, vokiszkomis ar maskoliszkomis? Kas mėgins žiaugsėti, kad lietuviai nepagimdė daug viru, kurie savo iszmintimi, mokslu ir darbais pasidarė garsingais netik savo kraszte bet ir svetur, ir kad musu tauta neturi gana silu augti dvasiszkai ir giventi pagal savo būdą? Juk girdėjome, kaip garsingas pas maskolius agronomas Engelgartas ragina savo vientauczius, kad imtu paveikslą nū ukavimo ponu Kauno gubernijos, o vienas ju senatorius, kuris vasarą pavieszėjo tame pat kraszte, nežino kaip girti ju darbsztumą ir gražumą ju ukės, neužmirszdamas pridurti, jūg ir ukininkai to kraszto, ties iszsigalėjimu, einą drauge su ponais, givendami su jais sądore, ir priežastį to viso drąsiai sako esant augsztesnią kultūrą to kraszto. Kas nežino, kad musu ukininkai nelabai baidosi svetimu lenktiniu (konkurencijos), ir netiktai savo žamės kitiems nei sprindžio neužleidžia, bet dar ir nū kito atperka, kaip tiktai kur atsieina pirkti. Matome jūs mokant ukauti ant savo žamės!

Kodėlgi tadą ant taip stiprios dvasiszkai giminės galima buvo pamisliti, jūg ji jau mirusi, arba kad ji neužilgu galinti isznikti? Labai prastas daigtas. Ar seniai dar kas tik žmoniszkesnis ne sakėsi pas mus, esąs lenku; tie kurie pelną turėjo isz tos musu lenkistės, atskirė be reikalo ukininkus nūg kitu varsnu musu tautos, pravadino tūs lietuviais, o dar dažniaus žamaicziais, nepripažindami nei ukininkams vardą lietuviu, o anūs, tai asti paponėjusius viengenczius, lenkais, ir tokiu dabu tautą isznaikino, nės vieni ukininkai tautos nepadaro, o kadagi lietuviszka dvasė nemokėjo apsireikszi raszitu lietuviszku

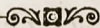
žodžiu, bet mėgdavo apsidariti maskolizškais ar kitais svetimais drabužiais, tai argi nelengvu buvo nuspręsti: n'esa lietuvizškos tautos, o ukininkai, kurie vadinasi tūmi vardu, esa veislę žmoniū be kultūros ir neiszgalę pakilti į tautą, kuri galētu giventi savo protu ant svieta. Buvo gadinės, kada musu krivės, didieji ir paprastieji kuningai, arba kaip kad szendien sakoma: karaliai ir kuningaiksščiai, bajorai ir kareiviai placziai po svieta isznesziojo garbę lietuvizško vardo. Kad tada lietuviu giminė, kuri tūmet davė karalius lenkams ir paėmė gudus po savo valdžia, gindama jūs isz vienos pusės nū piktu tutoriu, o isz kitos dar piktesniu kardininku (kardo kareiviu) ir žuvėdu įstengė giventi savo silomis, savo protu, pagal savo budą juk niekas neabejojo. Paskiaus ėmus valditi taip placziu svieta, musu giminei prireikė mokėti raszta, nės namie ir be to tūmet apsieidavo ir rasziti mažai kas mokėjo. Svetur politikaudami garsingi musu proseniai neturėjo laiko pritaikinti namie raszta, prie savo kalbos, ir todėl neilgai dumodami, iszmoko, kiek kam reikėjo, valdžios virai nū lenku ir vokiecziu — lotiniszškai, o nū gudu — gudiszškai, ir toliaus placziai vieszpatavo ant svieta ir darė teisibę. Tū tarpu lenkai, kuriems atėję Jegailiunai, ilgą suteikė tika, ėmė taikinti savo kalbą prie raszto ir pataisė ją — literariszką ir bendriszką (kaip raszoma ir tarp mokintu kalbama). Musu senucziai negalėjo ju pasekti, nės turėjo kariauti už vieszpataviną ant gudu, o kad musu ponai taipat sužmoniszškėjo, jie po gudus sumiszę su tokiais, kurie nemokėjo lietuvizškai, ėmė pasigesti bendriszkos t. e. iszdailintos ir pralavintos kalbos o susirinkimūse nebegalėjo apsieiti su vieną liet. kalbą. Pradėjo tada mokintiesi lenkiszškai, netapdami vienok lenkais, kaip netampa ir szendien ponai viso svieta prancuzzais, nors visi szneka savi-tarpe prancuziszškai, ir kaip lenkai, vingrai ir kiti, netapo lotiniais, nors pirm nutaisimo savosios kalbos visi raszė lotiniszškai. Prie to ponai Lietuvos savi-

tarpe lenkiskai kalbėdami, ilgai neužmiršo, kas jie esą, ir rupinosi apie dvasiszkus reikalus lietuviu: jie numanė dvasiszką givenimą negalint apsieiti be raszto. Dėlto gi kuningaiksztis Radvilas įtaisė Keidainiūse lietuviszkas mokslavietes, spaustuvę, rinko isz visur mokintus virus į Lietuvą ir jeigu nebutu sunaikinę jo darbą jezavitai, kurie evangėlikus (bambizus) persekiodami, nebijojo nei apszvietą sunaikinti, tai gali jau nū triju szimtu metu musu tautos ponistė butu nustojusi kabintiesi į lenkistę. Bet ta lenkistė visada buvo pavirszutinė, tiktai ties kalbą ponai Lietuvoje pavirto į lenkus, ir jei jie kitoj' kartoj' ėjo isz vieno su lenku giminę, tai darė vienai dėlto, kad musu politikiszkas likimas buvo suvienitas su likimu lenku. Bet tie patis ponai dažnai atsimindavo, kas jie esą, ir kur priderėjo pasiroditi tikraisiais lietuviais, ne kitais rodėsi svietui. Dar pradžioje szio amžiaus įvikus politikiszkai griuvai, kuri mus atskirė nū lenku, nevienas ponas pasirodė esąs tikrūju vaiku musu žamės ir tu garbingu senūliu, kurie kitą gadinę vieszpatavo Lietuvoje. Gana tiktai atsiminti apie kngsztij. Arnulpą Giedraitį, kursai muns patiekė rasz tą szv., naujojo Įstatimo. Tū pacziu laiku, kad nū vakaru paputė vėjas valnibės, ar kas kits, o ne tie patis musu ponai pakelė klausimą apie atleidimą žmoniu nū dvaro, juk antai kuningaiksztis Oginskas, grasas Tiszkeviczia nekalbėdami ilgai ir nelaukdami įsaku, paleido jūs tikrai. Tūse ponūse, kalbancziūse lenkiskai, liko dar tiek senovinės lietuviszkos dvasios, kad jie atsiminė, jūg ties įstatais Lietuvos tiktai karalius vieszpatauja ant kitu žmoniu, o žmonės visi ira ligus, ar jie vadinasi bajo-rais ar ukininkais. Ir szendien lietuvi labai ira lengvu atskirti nū lenko, pagal jo budą, įproczius, pobudį, norint jisai kalbėtu kaip tikrasis varszuvietis.

Ir taip matome, jūg musu poneliai neliovėsi, kalbėdami lenkiskai, buti lietuviais, nės užlaikė savitarpe visas musu žimes, su tają tik atmainą, kad kalbantiejie lietuviszkai iszlaikė tas žimes senoviszkame bude, o ponai ir kiti lenkininkai, pritaikino jas prie reikalu

savo varsnos. Bet atėjo laikas, kad svietas pažintu, kokios liko pas jūs dvasiškos lietuviszkos pajėgos; atėjo laikas pažinti, katrie isz givenancziu ant musu senoviszkos žamės, aplaistitos krauju ir pakraitu musu seneliu, asame tikraisiais jos vaikais ir galime naudoti ju palikimus, o katrie n'asame to verti. Dabar jau neb'era reikalo nei muszti teutonus pas Žalgirį (Grunvaldą), bei belstiesi su mangolais ir tutoriais po tirus, nei vaikiti žuvėdus ar kitus neprasztus sveczitus isz savo kraszto, nei sądorą dariti su gudais ar lenkais. Turime tiką; politika mums nerupi ir rupėti neprivalo. Už tai dabar turime pritinkantįjį laiką atsiminti apie reikalus liet. dvasios, o kas nežino, jūg pirmiausiu dvasios reikalu, didžiausią jos silą, ira *rasztas*, ans apsiresztkimas žmogaus dvasios. Kas nori, kad vardas lietuvio jam prigulėtu isz tiesu ir kad pagal tiesos galėtu vadintiesi sunumi lietuviszkos žamės ir garbinguju jos seneliu, *kam ne gėda prisiglausti prie musu, kurie ju neatsizadėjome ir kas kiek iszgali, tas turi szendien žinoti tiktai apie vieną savo privalumą — imtiesi dirbinėti apie musu raszėjistę, o galime jam pažadėti, jūg toks darbas jam atnesz daugiaus garbės, negu musu seneliai jos garo ant lauko musziu. Musu kalba juk pažįstama tiems, apie kurius czia kalbame, o jei tuli sakitūsi esą lenkais, tai laikas atėjo prisipažinti, jūg klistą, kaip klista tie isz musu, kurie jūs skaito per neprietelius Lietuvos. Neprietelius musu — tai tamsibė; o kas gali lengviaus naikinti tą tamsibę, jeigu net ie, kurie atsiskiria savo apszvietą nū tamsesniuju broliu? Man ding, kad milėtojai to pagarbintojo darbo nevien randasi dvare, ir teisingai szaukia dainius: „sztai diena auszta — naktis iszlaužta, niksta tarp lėtu žmoneliu“, o kur tos nakties mažiaus, ar szviesiūse dvarūse, ar tamsiose grincziouse — argi klausti?*

S. R.

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalu,
paraszyta L. Kundraiczio (Kondratavicziaus).
Lietuviszcai iszguldė S. Norkus.

Giesmė pirmoji.

(Pradžia 3. numare.)

XIV.

Nors pats križokas apie tai tilėjo,
Bet žim' merginą ten, kur jis milėjo,
Nės pajautimai jo szirdije siauczia,
Laimę ir nelaimę pakaitomis jauczia,
Linksminas, verkia, tai gulėdam's spjaudo —
Ot taip, kaip žmogus, kursai vėjus gaudo.
Ne reik' stebėties; budams tarp križoku
Gero ir pikto daug nū ju iszmoko.
Narsum's ant veido nors ugne žibėjo,
Bet duszia silpnin, kaskart silpnin ėjo . . .
Žinai, draugiston kareiviu patekus,
Duszia tur' visti doribiu netekus.
Isz mažens vaikas, rod's, drausmėj' laikitas,
Prie viso gero buvo prijaukintas:
Sėklą doribiu szirdije turėjo,
Tikėjim's, meilė ir viltis klestėjo.
Motina pati budama doringa,
Doriai augino ir sunų derlingą;
Budavo tėv's jį su savim' vadžiodam's,
Pėkszczias ar raitas įng bažniczią jodam's,
Mokino vaiką ir dievui tarnauti
Ir už liūsibę tėvinės kariauti,
Žirge sėdėti, rankoj' laikit' kardą,
Per gerus darbus gerą pelnit' vardą,
Senu gadiniu veikalus minėjo,

Kaip paveiktiniu jaunikaicziai ėjo:
Pasako', kaip tam, kurisai nuveikia,
Gražios merginos vainiką suteikia,
Girdamos jojo narsą rankom's ploja,
Kvietkas jo kojom's einancziamui kloja.
Pasakos tokios be vaisiaus neliko:
Urdelis vaiko szirdije isztiko,
Ką tėvas sakė, sunus įtikėjo,
Ir nei szį nei tą misliti pradėjo.
Ik sziol jis buvo milėjęs tik dievą,
Motiną savo ir savąjį tėvą;
Pajautos szirdij' jo buvo nekaltos,
Nei darže židinczios lelijos baltos.
Bet tolin svietiszkos meilės panudo,
Svietiszkoms mislims szirdis jo apgudo;
Pasakas tėvo kaip įsiklepojo —
Ir jisai merginą sau padabojo,
Merginą jauną, dukterį kaimino,
Kuri jo akis ir szirdį linksmينو.
Jis ją milėjo, priesz jają dabinos,
Per karės darbus jai patikt' rupinos;
Ar buvo nūg jos apentai milėtas,
Jos klaust' nedrįso, nės buvo per lėtas,
Tik patsai savo szirdije jis jautė,
Kad bo' laimingas, kiek kartu ją matė
Svietiszkos mislis nors szirdį mokszojo,
Bet ją tikėjim's szventas neprastojo:
Da visą szirdžia ir dievą milėjo,
Ir viltį savo pas jį vieną dėjo,
Ir tikėjime jautėsi dar tvirtu —
Visi jį žmonės vadino pagirtu.
Bet tie nekalti duszios privalumai

Suvito križoku draugistoje umai.
Vos isz kudikistės iszeiti paspėjo,
Plieninį kardą vos pakelt' galėjo,
Kareivis tapo: szarvus jau nesziojo,
Drauge vu kitais jau į kares jojo.
Czia viresniejie ir visa kariauna
Piktino kareivį svavaliomis jauną,
Kursai klausidams piktžodžiu saunoriai,
Pradė' pats mislit' ir darit' nedoriai,
Tikėjim's, meilė jau szirdį apleido,
Jau nekaltibė suvito ant veido;
Gerdamas viną ir kalboj' iszdrišo,
Jau milėti dievą prie žmoniu nedrišo,
Tikibę savo jau per nieką laikė,
Drauge su kitais mislim's vėjus vaikė,
Ir nevėžlibu geiduliu pritiręs,
Darbūse dvasios tapo kaip numiręs:
Nės kun's ant dvasios kada gavo virszų,
Dievą ir duszios reikalus užmiršo.
Eidam's keliu tokiu dideliai paklido,
Stojos it žolin's, kursai vos pražido,
Sztai jau ir kirmin's žiedus jo aplanko,
Arba pakirstas, kad vista nūg tvanko. —
Žim', kad szirdije meilės n'ēr nei jokios,
Pajautos duszioj' kas dieną kitokios,
Doribes niekin', iszjūkia, kernoja,
Ar ira dievas, jau jis abejoja,
O nors sąžinė jojo szirdį baudžia,
Bet nusidūda, kad jis tą nejauczia;
Szirdije pikto kad ir daug turėjo,
Bet kunas dvasią nustelbt' negalėjo.
Isz mažens žmogus gražiai iszmokintas,

Niekad nebuvo ido pagadintas:
Sėkla doribės, duszioje išėta,
Neveik nūg velnio buvo iszravėta;
Vien's ats'dusėjim's, aszarėlė viena
Atgaivin' duszią, sugraudin' kiekviena.
Ir tokiu budu duszia atgaivinta
Ne veikiai gali vėl but' numarinta;
Nesikį piktos rodos prie jos kabinas',
Bet su didesniu narsumu ju ginas'.

XV.

Pritirtas daigtas, kad laikas nelaimės
Slenka isz lėto ir nestov' be baimės;
Žmogus kalinij' per dienas nerimsta,
Dienos, lig ticzia, ing amžius pavirsta;
Szirdies kartibės per metus kentėtos
Ira lig sapnas ir trumpas ir lėtas;
Atminim's galvon kaip veikiai ateina,
Taip akimirkoj' vėl isz jos iszeina.
Bet perbut' diena, perbuti nevalioj',
Liginas miriui mirsztanczio po valei . . .
Įaip bo' križokui pilije Peleniu,
Imtam nevalion nūgei Margio senio.
Mėnesio laiką pilij' iszgulėjės,
Užmirso viską, ką buvo kentėjės:
Szirdies pajautos ir mislis graudingos
Suskubo pereit' greitumu blezdingos.
Bet dienos galas! o tai jau kas kitas
Jis keikia saulę, kad per lėtai ritas';
Gulėdam's vartos' į szia ir tą szalį,
Po biszkį snaudžia, bet užmigt negali.
Jaunistós darbus daug sik apdumojo,
Kur buvo, veikė, kaip karėn jojo;

Bet zīm', kad notis praeities jī dovin',
Atentē ligiai nelabai jī bovin',
Viltis atentēs tai žamē žadēta,
Auksu, sidabru, žameziugais apsēta;
Žmogus kas dienaḡ gali czion skrajoti,
Lig bitē medaus žiedūse jieszkoti;
Kas dienaḡ kiti žiedeliai pražista,
Kas dienaḡ medum' ir pienuḡ skļista;
Bet mus' križoko kalinij' laikito,
Viltis atentēs lig žolinas vito.
Jo kraujas karsztas, jojo kunas tvirtas,
Sudegt' ant laužo buvo jau paskirtas,
Miris jī laukē, bet kadaḡ — nežino,
Szendien ar ritoj' po peiliu kris plieno.
Kožnoj' valandoj' gal' but' pavadiņas,
Ant garbēs dievams it avin's statitas.
Križokas dvaseḡ turē' gana tvirtaḡ,
Drāsumā muszoj' nūg visu pagirtaḡ,
Karmuszoj' mirti jis nesibijotu,
Žirge su kardu ir ing ugnī jotu.
Bet mirt' palengva ir mirti kas dienaḡ,
Skaitit valandaḡ givibēs kiekvienaḡ,
O! tai pajēgos mažai gali likti,
Drāsiausī virā tur' baimē isztikti! . . .
Budavo žinē, kaip urvus pradaro,
Ir sznekēt' ima su dievais pragaro,
Ar vaidalitis supuczia trimitaḡ,
Apreikszdam's žmonēms vakaraḡ ar ritaḡ,
Križok's isz lovos iszszokēs tad klauso,
Kaip zuik's, pastatēs savo jautriā ausī:
Rodēs', kad gauja jau po urvus lando,
Jau ant jo galvos peilius iszgalando,

Ir už valandos aukurą Perkuno
Aplies jo krauju, tekancziu isz kuno,
Bet vėl nutilo — križok's snaust' pradėjo,
Vėlei isz gilmės garsas kits iszėjo —
Ir vėl jį baimė isz naujo kankina,
Tvirtibę dvasios lig ugnis degina.
Taip buvo kasdien: tai džiaugės, tai bijo
Pakaitoms mirė, tai vėl ats'gaivijo . . .
(Priemazga bus toliaus).

Apie senoves Lietuvos pilis.

Pradžia 1. numare.

1362m. vokiečiai užsimanė Kauno pilį iszgrauti. Apie szitą ju darbą, senovės raszėjas*) szitaipo pasakoja:

„Po valdžią brolio bei magistro Vinriko, križoku perdėtiniai Prusūse didelėje buvo tarpo visu garbėje. Tame tad mete križokas Lupus (Vilkas) von Baldersheim, didis komendatorius, Hennig Schindekopf, didis marszalka draugistės, susisznėję viliumi ir apgautinai Kauno pilį įgriebti. Todėl draugistės brolis Ortholfas isz Treviru, Elbingos komendatorius, komendatoriai isz Christburgo, isz Balgės, brolis Wriko (Ulrich Fricke), brolis Kuno von Hattenstein (Brandeburgo komendatorius), Rodgier von Elner, Samlandijos arba zambijos vaitas drauge su paskirtais giventojais Prusijos, o magistras su kareiviste Prusu, pagal susikalbėjimą isztraukė Kauno linkon, vesdamiesi drauge sveczius isz Anglijos, Italijos ir Vokietijos; plauktie pavėjui valtimis Nemūnu plaukė, paslapta pro Veliūnos ir Bistenės pilis praeidami, atplaukę žemiaus Kauno apsistojo, per tris dienas tiltus dirbdami, o treczią dieną ant kranto kopės

*) Chronicon seu annales Vigandi Marburgensis
Posnaniae 1842, perskirimas XI.

netoli paczios pilies. Keistutis*) taipogi su didelia kareivistę atėjo, dėl apginimo pilies, bet krikszczionis privertė jį atsitraukti, o magistras su savaisiais pilį isz visu pusiu apsiaupė. Krikszczionis (vokiecziai) prakasė placzią grabę iki upei Nėriui (Vilijai) ir supilstė augsztus volus, už kuriu pasislėpti galėtu, ir lietuvius kankintu. Susitarė veikiaus numirti, nekaip pilies neįėmus namon grįžti. Marszalka Hennig, pildidamas magistro įsakimą, padalino kareivistę, parodidamas kožnam įpatingą vietą. Dalį kareivistės ant salos pastatė dėl valcziu sargibos o trecziąją dalį kareiviu sustatė aplinkui pilies. Tūmi tarpu liepė grovimo maszinas bei kitus instrumentus paroglinti taip augsztas, kaip pilies sienos, kurios buvo *labai augsztos ir drutos*. Bet pridurmai križokai turėjo nūg pilies atsitraukti, nės lietuviai turėdami daugibę szaudikliu, vokieczius dideliai pažeidę. Tadą tulasis dailidziu, mistras isz Marienburgo, vardu Markvardas, pastrunijo ir pastatė masziną arba taraną, vokiszka „tuneler“ vadinamą, su kuriūmi pasisėkė nugrauti nū pilies sienos vieną boksztą (koriczią) ties Nemūnu. Tokią ligiai masziną įtaisė dailidziu mistras, Mattias isz Karaliaucziaus, su kurią iszgriovę taipogi boksztą ant Nėrio kranto, ir su kurią smarkiai beldę į pilies murus. Tokiu pat budu ir isz Strasburgo križokai truszkinio sienas pilies taranais. Iszgasties apimtas kuningaiksztis Keistutis drauge su daugibę savuju stovėjo ties Nemūnu; buvo czia ir Algirtis su savo bajorais ties Nėriu, ir jūdu susiszneka ir sumonę daro, koku budu galėtu iszliūsūti pilį nūg vokiecziu apgulimo. Magistras vėl Vinrikas su draugistės iviresniaisiais taipogi sumonę atlieka, apdumodami, kaip galima butu kankinti križiaus bei tikibės neprietelius (t. e. lietuvius) ir koku budu galėtu pilį iki pamatu iszarditi. Taip susisznekėjęs, liepė magistras perkasus žamėmis užpilti ir pastatiti

*) Kuningaiksztis Keistutis su savo broliu Algirtu arba Algircziu Lietuvą valdė nū 1340 m. Abudu sunu Gedmino.

netoli pilies sienos, sulig augsztumu muru, vieną trobesį (viszkas), idant per jį vokiečiai pilin galētu koptiesi. Tai regėdami lietuviai iszkiszo per muru skiles balkius, idant kabantis tiltas, žemiaus budamas, nenusileistu. Tacziau križokai lietuvius taip apipūlė, jūg jie per dienas ir naktis atvangos neįgijo; bet stipriai jie ginasi krikščionis kankindami. Viszkomis pilies jie susirinko į boksztą ties Nėriu, isz kurio (boksztu) daugibė szaudikliu križokus pažeidžia; bet szitą ju darbavietę mistras Markvardas taip (su taranu) nuszlavė it lapelius liepos į Nėrį Tū tarpu prusai (apvokiečiūti) bei vokiečiai skubinasi prie kito boksztu, uždega vieną trobą ir pradeda pilies murą grauti. Nusileidžia taipogi lietuviai nū paczios pilies muru dėl apginimo prieszpilinio muro,*⁾ kurį križokai jau taip subloszkė, jūg jis drauge su lietuviais apginėjais žemin nugruvo; szitus apipūlė vokiečiai užmuszo. Szitaip vokiečiai įgriebė prieszpilės murą, ir lietuviai turėjo slėptiesi troboje. Keletas krikščioniu drauge su pagonais pražuvo toje (uždegtoje) troboje, ir nei vienas neiszliko, kurs į ją pateko, nės visus ugnis prarijo. Įnirszę križokai susispietė prie vietos iszgruvusio muro, o tūtarpu czia sudegė vaitas isz Morungen (Eberhard Monheim), Johann von Tscheno, vokietis ir dar du križoku: czejau sudegė Elbingos blizgė (kariožinė). Tuliejie križoku svecziai keliauninkai liepsnose apsvilo. Taczau grovas von Sponheim su savo blizgę smarkiai sprendžiasi artin pilies, paskui jos seka draugistės križoku blizgė, paskui jos telkiasi grovas von Verneburg ir du grovu von Hohenlohe sukiciais svecziais-keliauninkais, toliaus szv. Georgo (Juro) blizgė, neszama per Georgą von Härtenberg, kursai ėjo palei Ragainės blizgę. Marszalka tūmi laiku rupinosi apie sargibą viso križoku turto, maszinu

*⁾ Isz szitos Vigando pasakojimo vietos regime, jūg lietuviu pilis, turėjusios po kelias eiles muriniu sienu (lotin. antemurale).

ir tt. Križokas Markvardas naują taraną pastatė toje vietoje, kur buvo pirmutinis paroglintas, ir su jūmi pradeda baisiais trenksmais grauti paczios pilies murą, kursai ėmė irti. — Jau pirmiaus buvo križokams nusibodę czia 14 dienu bestovint ir sunkius apgulimo pilies darbus beatliekant. Todėlei magistras, su viresniaisiais susisznekęs, paliepė su smarkavimu pilį apipulti ir ardit; palei patį kūne murą sustatiti tapo murininkai dėl ardimo. Pilies giventojai iszarditą murą tūjaus isz vidaus pataiso, o taisanczius križokai isz lauko pravariti rupinasi. Tūmi tarpu verbu nedėlioje pilį križokai isz visu pusiū apspietė, turėdami tą viltį, jūg per iszgrautą mure skilę, kurio mistras Markvardas iszmuszęs buvo, galėse pilin sulįsti, o per kurią lietuviai smarkiai szaudiklėmis križokus galabijo ir įeinanczius baisiai kapojo. Sumonę su viresniaisiais draugistės atlikęs, magistras rupinasi platesnią skilę padariti, ir per dienas bei naktis paliepė apie tą daliką trustiesi iki seredos priesz velikas. Szitą darbą pamatęs, Keistutis pasivadino magistrą ir vienas kitam prižadėjęs be viliaus pasielgti, tarp savęs kalbėjo ir magistrui pasakė: „jeigu asz bucziau pilije, niekūmet tu ją su visą savo kareivistę neįgriebtumei.“ Magistras atsakė: „kodėl tu isz pilies iszjojai, mus pamatęs?“ Keistutis tarė: „todėl kad musiszkiei nieko nenuvokia, turėjau pas jūs likti.“ — „Jei turi reikalą, atsakė magistras, gali imti drauge su savimi iszrinktus virus ir įeiti liūsai į pilį; mės ale turime viltį vieszpatije, jūg jus neįmanisite nei atlaikiti pilį nei ją apginti.“ — „Kaip asz galėsiu pilin įeiti, klausė Keistutis, kūmet ji isz visu pusiū perkasais bei volais apvesta?“ O magistras atsakė: „prižadėk man patsai su manimi susikirsti, asz tau iszliginsiu perkasus bei volus.“ Ant szitu žodziu kuningaiksztis (rex*) nieko jam neatsakė,

*) Križoku raszėjai musu senovės kuningaikszczius kraliais (lotiniszkiei reges) vadina.

o magistras atsiliepė: „jei kuningaikštis neturi ko daugiau pasikalbėti, tegul grįžta pas savo sargibą.“

„Tame pacziam laive tulasis gudas, vardu Mikas, atėjo išz pilies ir atneszė szaudikles paroditi, paprastai „selpschosse“ vadinamas! tulasis vėl bajoras, vardu Gelgotas Genegutis, davė žinią, jūg pilije labai angszta esą, bet ant to nežiurėdami lietuviai visokius ginklus dirbą, viltį gaivindami, pilį apginti galėšę. Magistras su savaisiais susisznėkėjęs pastatė angsztumu ligu murams medinį trobesį pas paczią muro skilę, o uždegus, mistras dailidė pristunė jį prie paczios sienos. Lietuviai per asztrius muro akmenis iszeiti negalėjo ir per tą medinį trobesį, kursai taip įsidegė, jūg pagonai (lietuviai) ugnį užgesiti negelėjo. Vieszpats dievas rasi norėjo, idant jie (lietuviai) tokiu budu numirtu toje pat dienoje, kurioje Kristus už mus (vokieczius!) iranumiręs. Didžiojoj' subatoj' prieszvelikas įsakita tapo, idant angszciaus paminėtas dailidziu mistras su savo szeiminą pastatitu kitą trobesį toj' paczioj' vietoje su murais ligaus angsztumo; szitą trobesį paroglinto prie sienos Brandeburgo komendatorius (Kuno von Hattenstein) ir kitus apgulimo darbus prižiurėdamas, pamatė, kaip prasidėjo sienu gruvimas nū taranu beldimo ir tu mediniu trobesiu. Tūtarpu Karaliaucziaus komendatorius su 80 viru saugojo murą, o nenorėdamas jūs nūgandai pavesti, liepė visiems nū sienos pabėgti, kad muras ant ju neužgrutu. Nugruvo tad tas muras, per Dievo malonę, nūgandos nesuteikdamas križokams, kurie įmanitinai išszigelbėjo. Kareivistė krikszcioniu, sugrūvusį murą pamacziusi, linksmi ezion susibėga, Brolis Ortolf (išz Treviru) drauge su savaisiais išz Brandeburgo skubinasi prie išzgrauto muro, ir drauge su pagonais paczioje pilije visi susitelkė. Taipu ir marszalka su pasiskubinimu atėjo ir įsakė saviemsiems grįžti atgalios dėl angsztumo išzgrautos sienoje vietos, kuria smarkiai apginė pagonai, ir nei vienas vidun įeiti negalėjo. Bet tolin lietuviai regėdami nei jokią jau pagalbą neateisenczią, suneszė laužus visokiu medžiu bei balanu, o krikszcionis

vidun pilies įmetė ugnį, kurią dar galima buvo užgesinti, ale krikszczionis atgal isz eiti isz pilies jau negalėjo ir drauge su pagonais pražuvo. Tokioj' baisioj' dėl givasties valandoje pilis sugruvo. — Tuliejie pagonai susitelkė prie pilies angos ties upę Nėriu, kur iszeiti jiems nedaleido Ragainės komendatorius, brolis Henrikas, o brolis Burhard von Mansfeld kovėsi su tais, kurie nū muru pasprusta ir, sugaudęs, visus užmusza, paligdamas givą vien Vaidutį, Keistuczio sunų, ir 36 pagonus,*) kurie kaliniais (vergucziais) tapo. Į 600 lietuviu užmuszta, kiti vėl liepsnose pražuvo, daugumas pilije užtroško; taip czia į 3500 lietuviu ir 200 vokiecziu pražuvę. Todėlei krikszczionis linksmai pradėjo vokiszkaį giedoti tą garbingą giesmę: „Christ ist erstanden! Wir wollen alle fröhlich sein, die Heiden sind in aller Pein! . . . Kyrie eleison!“

„Pilies iszgriovimo laike abūdu augszcziaus paminetu Lietuvos kuningaikszeziu buvo ant virszunės kalno ir dideliai liudnu ant iszgriovimo truso žiurėjo, negalėdamu pagelbos pilei suteikti. Magistrą vien meldė, idant atsiųstu jiemdviem surazitus kaliniu vardus. Magistras per rasztininką savo kuningaikszeziui apreiszkė skaitlių ir vardus kaliniu, ir tapo suskaitita tiktai 36 virai. Kuningaikszeziai szitos priežasties dėlei dideliai nuliudo ir graudžiaį verkė isz didelės gailesties, nės niekumet nebuvē tiek daug žmoniu prapulde. Magistras vėl su savaisiais dideliai džiaugėsi, garbindam's vieszpatį dievą. — Kuningaiksztį subatoje priesz velikas labai iszgąsdino szernas. Tulasis pagonu, magistrą, marszalką ir Žambrijos viskupą garbavodamas, isz gerumo szirdies padovanojo dviliką riebiu meitėliu bei vieną liesą karvę, taridamas, jūg namie budamas daugiaus givūliu padovanoti galėtu,

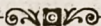
*) Szitie 36 virai buvo bajoru kilties; paprastus lietuvius vokiecziai visus užmuszo. Bajorai musu norėdami isz križkiszku nagu atsivadūti, turėdavę didelius piningus vokiecziams mokėti. Todėlei bajorus ir givais palikdavę.

ir melsdamas, idant szitą menką dovaną priimtu. Rito metą pirmosios veliku dienos susirenka visi križokai ant miszios, kurią laikė Žambrijos viskupas, Baltrus (Bartolomeus), ir pamokslą sakė susirinkusiems kareivistės žmonėms, o ragindamas garbinti vieszpatį, giedojo tai dienai pritinkanczias giesmes. Apskelbta atlaidos*) dienos, ir visi kumunija priima bei viskupo palaiminimą (žegnone). Potam kožnas grįszta į paskirtą sau vietą, ir linksmindamiesi valgo, o pietums pasibaigus, balsais trimitu (trubu) kareivistės virus suvadinęs, magistras drauge su jais nuėjo pas pilies murą, kursai tulose vietose rogošo dar medžiais paramstitas; szitas muras tapo iszgrautas tąją paczia dieną, veliku panedėlije Pagonai regėdami, jųg krikszczionis grįžti pradeda, skubinasi prie volu ir jųs iszardo, persekioja krikszczionis, turėdami viltį jųs kankinti; bet su pagelbą dievo visi sveiki iszsprudo ir iszardė tiltą, kursai ant plukojancziu valcziu įtaisitas buvo. Tū tarpu, magistrui liepiant, marszalka davė kožnam kareiviu po valtį, kurioje miszei pasibaigus, kožnas galėjo ramiai Nemūnu namon plaukti. Pietums pasibaigus vokiecziai valtimis isz Kauno linksmai iszplaukė“

Tokiais žodžiais pats vokietis Kauno pilies iszgrovimą apraszė. Isz szito bei kitu kruvinu atsitikimu apraszimo ir musu gadinės lietuviai supras ir numanitis galės, kokią dėl Lietuvos meilę szirdije visūmet turėjo križokai! . . .

(Toliaus bus.)

*) Visi bjauriausi piktadėjai, nors krikszczionis, su musu prabocziais kariaudamiesi ir lietuviszką kraują liedami, visūmet apturėdavę nusidėjimu visu atleidimą, pagal tos gadinės įtikėjimus. Kū daugiau Lietuviu pagonų nužudidavę, tū daugiau atlaidos dienu arba indulgenciju nusipelnidavę! Brangus tad buvo seneliu musu kraujas, kurį taip pamėgę križokai gerti!! . . .

Rigos giedoriu draugistē.

1881 m. Rigos mieste susitaisē mažas lietuviu burelis, norēdamas sudēti giedoriu draugistē „Auszra“ vadinamā, kas taipogi metui sukakus ir įviko. Vienok kaip prie kožno gero darbo „velnias ne miegta“, taip ir prie musu „Auszros“ prisiskirē lenkai, kurie veidmainingai dėdamis lietuviais, didiame skaitliuje savotiszka nusmelkē musu brolius ir atstumē jūs į szalį ėmē dainūti lenkiszka ir taipo su lig szią dieną teb'dainūja.

Sunku buvo mums ginczitiesi su tūmi svietu, nēs pakēlę tarp savēs balsā, jūs lietuviai buk norē atsiskirti nūg lenku, padarē sau tokiā uždavā, idant lietuviams keliā užstoję, musu vietoje lenku draugistē sudētu. Taip ir stojosi: Rigos giedoriu draugistē „Auszra“ turi szendien su virszumi 200 sąnariu, kurie mažne visi džiaugiasi, jūs įstengē taip lengvai lietuvius pergalėti.

Isz pradžios skirēsi prie tos draugistēs ir latviai, bet po patvirtinimo par viriausibę įstatimu draugistēs, negalēdami ir nenorēdami su lenkais užsidėti, prasiszalino tą tiktai gero padarę, jūs lietuviu balso szirdingai paklausē ir jiems „Auszrai“ pamatā užtiesti ukvatingai padėjo. Toliaus kaip latviai, taip su jais ir lietuviai isz vieno draugistėje darbūtiesi nebgalēdami, davē ginczui pabangā, traukdamiesi nūg tos „Auszros“ ir laukdami, kad ten tie lenkai, kaip szirszunai persibirbs ir gali isz savēs nusimažins. Tadaį musu bitelēs galēs vėl pagrižti be kliuties į avilį ir darbā savo toliaus variti.

Toki dingstē įvedimo musu giedoriu draugistēs „Auszros“ gali sziočiai pasakai priliginta buti:

Gulbė, vėžis ir lideka.

Vien's keleivis važiūt's brido par sraunų upelį,
Jo arklis vos tik galėjo patraukt' vežimėli,
Netikėtai vidur upės akmenį užklupo, —
Paskandino žmogus arklį ir skurą nulupo.
„Ką dariti — pats sau sakē — toksai nutikimas!

„Ką beveiksu? juk lig vietos dar kelias tolimas;
„Už tą skurą bene gausiu keletą rubleliu —
„Pasamdisiu kaime arklį lig savo nameliu.“
Ėjo vargszas garbavodam's savo pripūlimą,
Samdit' arklį, vidur up^ę palikęs vežimą.
Netolimais po karklinu gulbė tam stebėjos'
Ir szirdingai nelaimingo keleivio gailėjos',
O pažinus', kad žeminczius, nor' pagelbą neszti
Ir grimzdantį vežimėlį isz vandens iszvežti,
Bet įstelgus, jūg vežimas labai sunkus ira,
Prie lidekos prisiartin' su pakarą szczirą:
„Buk maloni, upės poni, gelbėk biedną žmogų!
„Sztaį prarijo musu upė jam žirgą patogų;
„Pasitelkę dar susiedą — vėži isz po kero,
„Eikim' visi susitareę draugėj' darit' gero;
„Tą vežimą kad ant kraszto isz upės iszrausim',
„Tarp lietuviu mės didelią savi szlovę gausim!“
Lideka, dantis pastaczius', viežlibai iszklausė
Ir gulbei pažadėjo savo malonę gausią,
Ir, nors niekad nes'liaudama savo brolius riti,
Didžiūdamos', kaip koks lenkas, nor' gerą dariti;
Vėžis, tarnas pakarnas į darbą sunkiausi,
Neatsakė gulbei savo žingsnelį greicziausi
Ir... kaip latvis darbininkas pirm's į ratą kibo,
Atbul's traukia, net braszka, net jo akis žiba!
Lideka, szen-ten kąsdama, nieko nebelaukia
Ir kiek pajėgdama vežimą, į gilumą, traukia;
Gulbė pleszken' įlindusi, kaklą isztiesdama,
Balsu dideliu sukliko palekt' norėdama;
Bet ką tik sparnais suplojo ir biszkį pakilo —
Krito atgal ant vežimo ir visai nutilo.
Kad but' gulbei jos draugai mandagiai pritareę,

Gal' vežimą išz vandens but' varit' iszvarę,
Bet todėl, jūg draugistėj' sutarties nebuvo,
Vežim's vietoj' stovėjo, nors traukikai žuvo.

J. Miglovara.

Apraszimas žemės turtu.

Pradžia 2. numerije.

Szpatas — akmū raudonas ir skeliaudėtas — tai antroji dalis granito. Jei mēs skaldisime savo raudonūsius akmenius, tai iszdaužszime keturžambius stulpiukus, tiegi stulpiukai — szpatas. Kiekvienas toks stulpelis skaldosi į kitus mažesnius ir tt., lig ant galo gauname vien tiktai dulkes, kurios nugulusios ant žemės ir sumirkusios vandeniye daro musu molį. Szpatai turi visoki žiedą; žaliasis isz Amėrikos ateinaš sugadus gražiems indams.

Sliuda — treczia dalis granito; akmenije ji žiburiūja ir spikso, kaip kad auksas arba sidabras, ji balta ar jūda, galima ją nagu skalditi į ploniausias skeliaudes. Sliudos daug Maskolijoje. Kitą kart ją vežiodavo svetur isz Maskolijos ir vartodavo vietoje stiklo, ką ir szend tebedaro Sibėrijoje. Kur granite sliudos daugiaus, ten akmū blogesnis, nēs ji minkszta, ir pati budama trupi, neturi tiek spēkos kad, galėtu nuturėti kupetoje szpatą ir putnągą. Perkant girnas, veizisi, kad butu mažiau sliudos ir smulkesnis szpatas.

Molis kiekvienam žinomas ir sugadus dirbant plitas, indus ar statant namus; vandenio tiek tegeria, kiek gali; už tai ant molina visadą vandū pluduriūja, o smiltinūse niekadą. Molis isz Prancijos, Amėrikos baltas, vartojamas parpurijant sudinus ir parcelioną. Musu torielkos padirbtos ira isz to molio tiktai be palivos (liva ira sąmėžinis druskos, gipso ir smilties). Parcelionas ira isz to paties molio dirbtas, tiktai ne siz grino molio taip tiesiai kaip kad parpurka, bet isz grustu szukiū; ji iszdega taippat kaip ir paprastus sudinus. Molis sumaiszitas su smilczia gerą

dūda kibeklą (cēmentą) ką norint statant, k. a. namus. Kitūse bedūniūse krasztūse žmonės valgo molį, žinomas tai daigtas, ne dėl to, kad pavalgitu, bet kad tik prikimsztu iszalkusį pilvą. Raudonas ir mėlinas molis reikalingas į darinius.

Ūla. Ūliniu akmenu didei daug pasaulyje — jie balti, nū priemaiszcziu geltoni, melsvi, balzgan. Dideliūsē pecziūse (skalkniczioje) iszdega visokie priemaiszcziai ir gaunasi skalkiai balti kaip varszkė. Ūla iszdegtā pritraukia orą ir garą tvaiku, nū kuriu subira, *suguri* į miltus. Apliejus vandeniu degtas ūlas atsiranda didelė sziluma, ir jos pavirsta į kupetą miltu vapnos; tie tai miltai sutaisiti su smilczia ir vandeniu dūda vapną arba stiprią kibeklą (klejus) akmenims. Ūla turinti 10 ar 15 daliu molio ant szimto, o dar iszdegtā ir atlaszita dūda cēmentą. Gerumas skalkiu prideri uū mažumos priemaiszcziu; gerumą tą szaip galima pažinti: jei skalkiams laszant mažai szilumos ir skalkiai mažai putnus, tai skalkiai ira blogi ir turi daug įvairiu priemaiszcziu; o kad sziluma didelė ir skalkiai gerokai pucziasi, tai skalkiai geri ir vadinasi *riebiais*. Visiszkai iszlasziti skalkiai nū vandens nei bekaista nei besipuczia.

Czia priguli alebastras ir gipsas. Abūdu baltu. Alebastras dūda gražius pielczius paveikslams (abrozdam), dziegoriams. Iszdeginę gipsą gauname baltus miltus, nebepritraukianczius vandens; tūs tai miltus, sumaiszę su vandeniu ir padirbę teszlą, iszpilia į žiedikles (pormas) kokias norint, ten truputį palukėjus sudžiūva ir dūda gražius boksztus, ar paveikslus, kokius tiktai norime ir kokius tankiai miestūse pardavoja ant uliczios. Gipsą maiszo į vapną dėl geresnio sątraukio. Iszdegtu gipsu baltina sienas; tokios sienos gražios ir litaus nesibijo.

Marmoras — tai visiszkai ūla. Jo daug Graikijoje; jis žmonistei žinomas nū senu senovės. Isz jo dirba stovilas, križius, stalus, grįsta aslas.

Kreida — taipogi ūla, nū vandens netrupa nei tirpsta, apdrėkusi vandens nebereria; sausa kreida

raszosi. Anglijos krasztas, nū pusēs Prancijos, baltūja nū kreidos. Kreidą maiszo į tinką dėl baltumo, taipogi baltina jajā vieną. Reikalinga ji iszdirbant kailius.

Antroji veislė: druskos.

Szarmas (pataszas) — szviesi ir balta druska, griną gauti sunku, bet priemaiszcziai nieko nekenka. Szarmas szutinimui drabužiu geras, jis iszėda visus bjaurumus, atskiria jūs nū marszkonio ir pats su maurais isztirpsta vandenije; vienok žlugto ilgai szarme laikiti nereiki, nės jis gali drabužį *iszķirmvarpoti*. Pelenūse szarmo ira daugiausiai. Griną szarmą szaip gaunama: imk pelenus nusiaustus, apipilk szaltu vandeniu ir mirkik jį pusę dienos, tadą szarmas isztirps ir kosziant par szkarmalą isztekės su vandeniu. Norint gauti da tiresnį szarmą ir permatomą, vandenį su szarmu perkosz per popieriu. Ant galo szildant iszgarūja vandū o ant dugno nusisėda grina balta druska, ugaus, aitraus skonio. Žlugtą szutinant už vis geriaus butu gauti pirma griną szarmą, norint iszkosztą per szkurlį; nės taip tai atsiskiria daug mauru, galincziu drabužį subjauroti.

Soda isztirpita vandenije melsva, su rugszcziomis putoja; ant liekarstos gauname aptiekose.

Salietrą patinkame drėgnose vietose — mėsze, srutose, ant muro sienu iszsidaikiusia, adatomis. Isz medegu turincziu apszcziai salietros, iszgauna ją plovimu. Sziltūse krasztūse Egipte ir Indijoje po litaus salietra iszsiverczia ant žemės ir guli kaip sniegas; tadą ją sugrandę su žemę permazgoja ir gauna salietrą tokią, kokią mums atveža. Geras daigtas — ta salietra sudant mėsą.

Druska raudonoji grumulais gaunama Galicijoje (Vieliczka kur ją kasa skvarbiklėmis ir laužia ricziomis), o baltoji imasi isz ežeru Maskolijos. Nauda druskos žinoma; jos daugiausiai atveža į musu krasztą isz Vokžemės. Isz marės ar ežero vandens gauna druską

szaip: Dirba ant kranto žardus, tankiai perszauditus kartėmis skersai ir iszilgui; negana to, dar jūs iszpainioja, iszpina visaip vicziukėmis. Žardus tūs stato taip kad jūs perpustu vėjas; apaczioje žardu pastato skrinę — tai ir visa padarinė. Ant tokiu žardu pilsto surūjį vandenį isz marės ar ežero, druska su vandeniu suteka į aną skrinę, kūmetu daug vandens garu nunesza vėjas ir taip kelius kartus tą surū vandenį perpilus galima gauti gerokai tirsztą rasalą. Szildant tą rasalą, į apaczią indo nugula druska grumuliukais, o vandenį nū virszaus nupilia; paskui ant dugno gautą druską perplauna szaltu vandeniu ir padžiovinę pilia į klėtis. Ežerūse Maskolijos ir Sibėrijos tankiai iszgarūja vandū, ir ant dugno nusesėda lostas druskos; tadą tai ėmę skvarbikles tą druską padaro tirą. Pamariūse kasa griovius ir prileidžia per priepludį suraus vandenio; paskui iszgaravus vandeniui, palieka tirsztį skiscziai, skisczius iszleidžia į marę, o druską suima. Taip tai daro pakraszcziiūse Tarpžeminės marės.

Kumparvosas apszcziai randamas Vingrijoje Czekijoje, Saksu žėmeje. Jis žalsvas, keturkampiuše grumulūse. Gerokai turi vandens. Iszdžiovintas jis pabala ir sutrupa į pelenus. Jis nudaro, nukanda gijas jūdai. Deda jį į jūdilą (atramentą*). Kumparvosą daugiausiai dirba dirbtuvėse (pabrikūse.)

Kosas (alunas) — tai nėra tikra žemė; jis permatomas, melsvai baltas, jis sutaisomas dirbtuvėse. Žmonės dideliai daro blogai, kad suskeldėjusias lupas jūmi trina, nės kosas daugiau dar lupas iszėda nekad gida; veliju kiekvienam tokiam ligoniui nusipirkti kollodium isz aptiekos. Alunas tenka taipogi į darinius.

*) Taip dirba jūdilą: Ima pumpurus ažūlu svetimu krasztu, vadinamus galiasais ir jūs sugrudę apmerkia į vandenį; taip apmerkti jie stovi kiaurą dieną ar ilgiaus, kolek palieka tamsiai geltoni; potam sugrudę kumparvosą prideda ir laiko tą mentalą sziltoje vietoje lig gerai ijūdūjant.

Sakalo (glauberinė) druska. Matėme, kad virinant surų vandenį palieka ant galo tirsztį skisciai, o dugne druska grumulūse. Atskirus nū druskos, tus skisczius perplauna ir atskiria priemaiszczius nu sakalo druskos, kuri buvo anūse skiscziūse; vienok tą druską daugiausiai sutaiso dirbtuvėse. Nevienas mąsto, sakalo druską esant gidiklę nū užputimo pilvo, bet tai nėra labai sveik, geriaus paimti isz aptiekos ricinus communis. Sakalo druska tiktai arkliams ira geru vaistu.

Kriszpolas — mėlinas akminėlis — nėra tikra žemė; jį gauna prie dirbtuviu vario. Nūdai. Tą akminėlį sugrudę žmonės geria nū drugio ar nūkitu ligu ir tai labai negerai daro, nės geria baisius nūdus. Kriszpolą žeda į darinius dėl nukandimo giju, siulu ar kiauszinu. Tas akminėlis tai taspats daigtas, kurį gauname ant suszlapusiu variniu daigtu. O juk kiekvienas žino, kad pavariavę barkszcziiai ar kita koki sriuba labai ira kanki. Už tai asz neveliju kriszpolą niekadą imti į gidiklę, kadaži tokioje gidiklėje žmogus ne vaistą iszgeria, bet smarkius nūdus, kurie numarina žmogų ne staigu bet iszpalengvo.

(Dar ne viskas.)

Szviesa.

Buk pasveikinta Szviesa! duktė skaiszcziiausioji
Augszcziiausiojo Szviespaties, Spinduli szviesibės,
Skriduliūse pasauliu antoriu gilibės
Szventa, prajovinga ir stebuklingiausioji!

Akie Akapirmo ir atvėji Jo kvapo,
Nūturoj' Nuturėja Visgivio galinga,
Augivė — Motinė! Baltgalvė vaisinga!
Viskas veržiasi tavėsp' isz po Tamsos kapo

Ir mano dvasia tiesia silpnus sparnus savo,
Cziulbenant Tav maldą isz atkloniū tamsibės,
Zovadą tavėsp' smelkias į kraiku augsztibės,

Ant motiniszku kelu — karalistēn tavo.
Užgaut tą Naktį, ką mus naikin' be paliovos,
Ir placzią versmę Szviesos tvokstelk ant Lietuvos! ...
J. A. V. Lietuvis.

Latviszki laikraszcziiai.

Laikrasztis ir naudingas dalikas. Laikrasztis apreiszkia tautos budą ir veikalus, jis parodo, kiek toli tauta tapusi ir ko ji gal' laukti. Labai naudingai Lietuvui ir gauti pažinti latviszkus laikraszczius, nēs Latviai ir Lietuviu broliai ir kaimėnai, kurie jau apturėjo daug tokiu turtu, kokiu Latviai dar neturi. Gavę pažinti latviszkus laikraszczius, mēs pažinsime ir latviszkąją tautą ir žinosime, kokiu keliu Latviai turi eiti, norėdami apturėti tą apszvietimą, kuri apturėjo Latviai — be veltaus laiko prapuldimo, juk „the time is money“ — laikas ir pinigai.

1821 metūse pradėjo spausdinti pirmąjį latviszką laikrasztį — Latvieszu avizes — Jelgavoje. Szitas laikrasztis priklauso latviszkajai literariszakai bendristei, o redaktoriumi ir liuteriszkas kunigas. Dabar szitas laikrasztis nepelno vardo „latviszkas“, nes jis, nors niekad os ne ir buvęs draugu Latviu apszvietimui, paskutiniūse metūse povisam pavirto į Latviu prieszininką.

1855 metūse Ansas Leitanas pradėjo spausdinti kitą laikrasztį — *Mąjas viesis* (namu svetis) Rigoje. Mąjas viesis isz paczios pradzios turėjo labai daug szaunu rasztininku; jis greitai prazido ir įėmė augsztą stoviklą to laiko rasztibėje ir iszpildidavo svarbią vietą Latviu apszvietime. Butu Mąjas viesis veikiai pabaigęs savo amžiu, tad apie jį kalbėtu ir dabar su dideliu gūdojimu, o dabar jis, eidamas senin, prapuldė savo szlove. Tik retai jis dar parodo, kad moka dirbti ant tautos naudos, truksta jam drąsos bei isztvermės.

Kad Latvieszu avizes ir Majas viesis nenorējo daugiaus triusēti taip, kaip norējo apszviestiejie Latvial, tad geriausiejie latviszki rasztininkai, nenorēdami stovēti be darbo, īsteigē 1862 metūse Petropilijē *Peterburgas avizes*. Szis laikrasztis buvo didēliai patriotiszkas ir naudingas. Tikt ūz savo tautos naudā besirupindamas, jis veikia rado neprietelius kitos tautos žmonēse, kuriems Latviu apszvietimas nepatiko. Szie apskundē Peterburgas avizes Valdibei, ir Valdibē ūzdraudē 1864 metūse iszdavinēti toliaus szitā laikrasztij.

Po penkiu metu — 1869 metūse — B. Dirikis pradējo spausdinti Rigoje *Baltijas vēstnesi*. Szis laikrasztis dabar iszeina kasdien. Szis, ir advokato A. Vēberio *Balss*, iszleidziamas nū 1878 metu, drāšiai ūzstoja Latviu interesus ir, mokincziausiem Latviu virams padedant, labai rupinasi apie Latviu apszvietimā. Baltijas vēstnesijē randasi rasztai ir apie Lietuviu veikalus. — Nors ir szitie laikraszciziai ne ira be neprieteliu, tacziau jie nebtur' bijotis, kad jiems ūzpuls Peterburgas aviziu nepalaimē, nēs Rusijos Valdibē dabar pasitiki Latvius esant viernais padonais, kuriu apszvietimas gal' atneszti didēliai Rusijai daug gero.

Patriotiszkajoje dvasēje raszo dar ir laikraszciziai *Baltijas zemkūpis* Rigoje ir Latvietis Liepojuje.

Dar ira laikraszciziai Rigoje: *Arajs* — ukiszkas ir *Evangelists*, iszleidziamas per baptistus dēl baptistu tikējimo reikalu.

Tie ira visi latviszki laikraszciziai, kurie iszeina ir dabar; visi iszeina kasnedēl', o Baltijas vēstnesis kasdien.

Dar galēciziau minēti daug kitu latviszku laikraszciziu, bet tai man rodos', nereikalingu daigtu, nēs kiti laikraszciziai pateko neilgai; jie, neturēdami geru rasztininku ir skaititoju, pabaigē savo takā.

Rigoje, Andriejus Latvis.

Isz Lietuvos.

Juszkeviczios dainos *Žamaicziūse ir Lietuvos*. Priesz pasirodiną minėtu dainu ant svieto raszė nekursai p. Bartsch jas rcensavodamas „Praneszimūse“ lietuviszkoj draugistės Tilžėje ir pasidividamas, kad tose kningose viskas ir mažiausia pasarga ir kiekvienas kalbamokslinis iszguldimas lietuviszkoj' kalboje atlik-tas ir kad tokiu budu pasirodą, buk skaititojas ne su menkai pažįstamą ir prastą ir nemokią lietuviszką kalbą darbą turis, bet su liežuviu didžios litėraturos! Galiaus dar pridėdamas tu dainu kratitojas pasakė, kad tasai veikalas noris Lietuviu giminės veikalu pasiroditi, ir sąnariai draugistės geidžia žinoti ar ir musu giminė pasisavisianti szitą augsztos vertibės veikalą. Dabar gauname žinią, jūg jau tos didžiosios dainu knigos baigias prekistoje ir jūg pirmosios laidos sziu lietuviszku dainu nei už jokiūs piningus nėsą gaunama. Taigi jau iszsirodis veik reikalingas antrasis iszdavimas szitu dainu knigu. Nebaimikitės ir neabejokit, Lietuviai ne ira tokie miegaliai, kad jie nepasisavių savo garbingu rasztininku procės. Kad butu tie priminimai ir kalbamoksliniai iszguldimai ar vokiszakai, ar lenkiszakai ar maskoliszakai padėti buvę, — ar jau tos knigos tadą dėl musu giminės butu raszitos buvusios ar dėl praszalaicziu ir ar tadą jos butu taip veik iszgraibstitos buvusios, norint ir toki augszta ju prekia pastatita buvo?

Teko mums kartą *Sziauliu* kapus aplankiti. Czia tarp križiu (paminklu) mirusiems su užraszais lenkiszkais, radosi tuju ir lietuviszkoj' kalboje. Isz daugel kitu įstabiausiu ir gražiausiu užraszu ant akmeninės pakojos geležinio križiaus lietuviszkoj, kalboje užėjome tokį: „Ignacys Jarominas — mokytinis VI. kl.*) † 1880 m. — 25. lapkr. metu amž. 18. — Pražido ir nuvito — kaip kvetkas.“ Ant križiaus

*) Mokytini szesztojo (Prusu Lietuvoje pirmojo) klaso gimnazijos.

antrosios pusės, ant skersdaliao stovi: „Amico amici (draugui draugai — apieravoja)“. Kad ant kapu križiu mirusiems statitu su lietuviszkais užraszais atrandi, tai jau nedivai; ale kad tokį patrijotizmą pritampi, koksai ant ano paminklo pasirodo, tai jau labai turi pasidžiaugti; gali nusiramditi ir dvasę abejojančią dėl tėviszkės ateitinės numalditi. Czia surenka ir stato jauni augsztos moksliniczios mokytiniai paminklą savo mirusiam draugui ir padeda paraszą jau tai ne lenkiszkoj' pagal seną ir nepermanomą įprotį, bet lietuviszkoj', savo brangioje prigimtoje kalboje.

Riga. Latviszki laikraszcziai jau seniai raszė, apie musu kaip broliszkôs giminės reikalus. Mės džiaugiamės isz susiartinimo dvieju žmoniu giminiu, kurios senovėje vieną kalbą kalbėjo, o kurios kalbos ir dabar dar tokioj artibėje ira, kad beveik galima susiprasti Latviui su Lietuviu kalbant. Taip Auszrai, lietuviszksam laikraszcziiui iszauszus tųjau broliai Latviai paminėjo savo rasztuse labai meilingai ir prieteliszkai apie jąją kalbėdami. Iszėjo trecziasis Auszros numeras ir vėl atsiliepė szirdingu balsu Latviai savo laiszkūse įpacziai apie eiles isz „Lietuvos bicziūlio“, kurias ant latviszko iszsiguldė ir kurias kožnas Lietuvis galētu auksiniais žodziais užsiraszės ties savo lovą pasikabinti:

„Kad aukso man kalnus kas nors davinētu

Ir už tai tik kalbą atidūt reikētu.

Spjauzcziau ant to aukso, prasmegk jisai suvis,

Man už jį brangesnis prigimtas liežuvis.“

Lenkiszku pravardziū nesziotojai pradeda atsi-
busdami ir savo tėvu giminės atsimindami savo
visai lenkiszakai skambanczias pravardes su lietuvisz-
koms užbaigtinėms rasziti, o tai ne vien lietuviszkoj',
bet ir lenkiszkoj' ir maskoliszkoj' kalboje. Taip
raszo „Vitkovski“ savo pravardę visose kalbose
„Vitkauskis“ (lenk. Vitkauskis, Vitkauskisa, Vitkauskisovi;
gud. Vitkauskis, Vitkauskisa, Vitkauskisu irtt.)
Galėtumėme dar daug kitokiu tokiu pravardziū pridėti;

ale mislijame jūg vieno priklodo pakaks. Ir Gudu givenancziu tarp Lietuviu daugel virsta į Lietuvius, o pagal tai ir savo pravardes keiczia; „Prastakiszin“ vadinos pirma; o dabar „Prastakiszius“. — Ar ne gēda jums, kurie turēdami czistas nesudarkitas pravardes, kokiss jums, tėvu tėvai nū amžiu paliko, keicziat ir pervercziat pagal lenkiszka ir vokiszka budā, ar tai gražiasias lietuviszkasias užbaigtines sągarses (silabas) numesdami, ar kokiā svetimos kalbos užbaigtinę prilopidami? Lietuviszkas vardas, lietuviszka pravardē be savo tikrosios užbaigtinės, tai kaip szū be ūdegos; ir gražiausias szū tokiu budu sudarkomas. O vėl kas isz to, kad savo dailiausias pravardes svetimomis plunksnomis pūsziat? Tai primena anā pauksztį, kursai į paukszcziu draugistę lēkdamas savę visokiomis svetimu paukszcziu plunksnomis iszsidabindamas norējo dar gražesniu pasidariti; o kiti galiausiai svetimas plunksnas iszpazinę iszpeszē, ir jisai pasiliko apgēdintas. Randasi ir tokiu, kurie szventomis dienomis kitokias pravardes nesza ne kaip darbo dienomis: nedēldienėmis vadinas Mickieviczē, o sziokioms dienomis Mickumi; kaszin katras vardas gražesnis? Dar durniaus ir kvailiaus kiti padaro savo pravardes ant vokiszko iszkeisdami, ju lietuviszkas užbaigtines numesdami ir szapais, dievs žino isz kur atlikusiais suterlszdami. Paraszo koks rasztininkēlis ar tai isz sudo ar isz kur kitur Lietuviui gromatā ir ant adreso jo vardā iszkeiczia ir sudirba, kad vos jau gali atsizįti, jūg tai lietuviszka pravardē. Szis bēdžius mislija, jūg tai gražiaus taip suanūta jo pravardē iszsirodo, ir pratin ir laužo savo pirsztelius norēdamas nepažįstamas vokiszkas litaras primokti ir jomsioms savo pravardę ar bene rasi grožinti ar.....?

Prusu Lietuvoj ira klaidinga žinē iszsiplatinusi ir vokiszkūse rasztūse, įpacziai konverzacijos žodinūse (enciklopēdijose), priūmta, jūg Lietuviai neturi, nei jokios raszliavos arba litēratūros ir jūg musu vienintelis dainininkas tēsas Dūnelaitis. Nesuprantame,

isz kur didžioji nežinē tame dalike galējo atsirasti. Mēs turim szauną skaitlių giesmininku ir dainininku jau seniai atstojusiu isz szio svieta. Tik reikia paminėti Dūnelaitį, Stoneviczę, Dijonizą Poszką, Strazdelį, Volonczevskį, Antaną Juszkeviczę, kurie visi kartu ir patrijotais buvo. Kožnas isz sziju tai daugiaus, tai mažiaus ira par savo amžių raszes, ir ju veikalai ira dar kur-ne-kur isz dalies randami, jie visi laukia naujo iszleidimo. Isz rasztininku tik szius tepridūsim: *Daukantą*, *Szirvidą*, *Volonczevskį*, *Dauksą*, *Szrubanski*, *Ivinski*, *Olszevskį*, *Czerskį*, *Pabręžą*, *Gaileviczę*, *Gross'ą*, *Kassakauskį*, *Rupeiką*, *Jacobi*, *Meszkatį*, *Kelkį*: tai tik viena dalis lietuviszkai rasziusiuju. Tarp visu anu rasztininku nepaminėjau nei vieno, kurie budami lietuviszkais patrijotais svetimose kalbose apie musu giminės nusidavimus ir budą raszē ir labai daug raszē, ir kuriu veikalai teippat didellos vertibės dėl musu pacziu ira, kad ir praszalaicziu kalbose į svieta iszleisti. Isz givuju rasztininku ir giesmininku czia negalim nei vieno paminėti; nēs czia ne tam vieta. Daug raszo lietuviszkus zodinus, daug raszo lietuviszkus kalbamokslius, arba jau turi iszraszę ir laukia tik geresnio laiko dėl iszspaudinimo. Daugiausiai raszo lietuviszkoji kuningistē, kuri atsimūdusi (isz miego atsibudusi) jau nebeskirias su savo kalbą ir giminę; ji pažįsta lietuviszką kalbą isz pat szaknies, dėl to kad ne vien kalbos mokslą, bet ir szaip visą apszvietimą lietuviszkoj' kalboje gavusi. — Maskoliszkoje Lietuvoje atrandi pas kunigus ir bajorus czėlas biblijotėkas lietuviszku knigu. Czia tai gauni suprasti, kad Lietuviai turi savo litėraturą ir ne ira tame dalike užpakalije kitu giminiu pasilikę, kaip kad praszalaicziu nežinē bando mislijancziam svietai praneszi. Raszo szimtais lietuviszkai ir kožnas nori savo dalelę prie lietuviszkos litėraturos pridėti. Lietuviszkoji inteligencija, lietuviszkai kalbanczioji, skaitos teip pat ne deszintimis, bet szimtais. — Susieina bajorai r mokįti, apszviesti Lietuviai į draugistes ir kalba

tarp savęs lietuviszkai ir nei vienam tai nerodos divinai. Kalba ne vien namie bet ir tarp svetimu, svetur, savitarpije lietuviszkai, norint ir visi svetimas kalbas pažįsta ir jas vartoti galētu.

Telszju pavietė Kauno rėdiboje ant musu groniczios sunus, kuri motina nenorėdavo mokslais koroti, ją užmuszo pradžioje szju metū. Motinėlei sergant, maiszė sunus jai į gidiklę nūdus. Ale numatitas ir apdraustas nū nelabo darbo, sunus jeskojo kaip ki-taip galētu savo motiną nužuditi. Adventūse žmonės važiūja anksti į bažniczią. Sunus motiną pavėzin-damas paėmęs kirvį savo motinėlei galvą sudauzė, akis iszkirto, kaklą perplėszė, nosį nukirto. Viresnibei jį suimant jis atsikalbėjo, kad buk arklis tai padaręs. Vienok kad prieregėtoju nera kažin, koki bila galą ims. — Motinos, tēmikitės, kad sziczion prieregėtoju nėsant ir provos nėra.

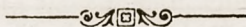
Parplis.

Lenkiszkas laikrasztis „Kraj“ nū 1883 m. N. 37, p. 3. raszo jūg susivažiavus rasztininkams ir artistams Krokuvos mieste (lenkiszkoje dalije Austrijos), p. Pilcas, rėdikas „Kraj'aus“ užgērė ant pokilio su visais kitais susirinkusiais ponais sveikindamas lietuviu dvasiszką ir rasztiszką atsibudimą.

Viev.

Nugis lietuviai turi naujus sudus savo kraszte. Maskoliai kaip visur taip ir ant sudo liepia sznekėti maskoliszka. Zmonės nemokėdami ju kalbos nei gali teisibę iszaiszkinti, nei kas tiesa paroditi — už tai visadą pareina isz sudo rugodami ant „maskoliu teisibės“. Geriausiai jie padaritu, jeigu niekadą ant sudo nesznkētu kitaip kaip vien lietuviszkai — o prie to pareikalautu nū virėsnibės, kad visi sudzios Lietuvoje *mokētu sznekėti musiszka*. Kas sudija lietu-vius, lai bent supranta kalbą sudijamuju.

J. Szl.

Gromatu skardinē.

Aug. Baran. Sziupil. Vitolioraudā ir kitas kningutes ant vardo R. V. prisiūsime.

Smilg. Kaune. Auszra dēlto užgaiszo, kad jos rēdikas J. Mikszas turējo pasitraukti persekiojīmu dēlei. Lig nauju metu jeigu suspēsime izšleisime lig deszinto numaro.

J. Lid. . . Szat. . „Raszta sv.“ pilningā galime parupinti, kada prisiūsi du ir pusē rubliu. Ar gavotē Auszrā?

M. Slonez. Trumpaicz. Kiek reikalavai, tiek numaru Auszros iszsiuntēme, o ar gavai? Dēkui už dainutes.

J. Korzeniauskiui. Gavome piningu du rubliu, bet adresas neaiszks, mēs laukiame, bene prisiūsi aiszkesni.

Jon. Rimkev. Petropil. Jei gali, prisiūntinēk mums žinias isz gyvenimo Petropilies lietuvininku.

J. Czerkaus. Petropil. Rēdistē „Keleivio“ mums 3 rubliu neatsiuntē; kalendoriu gausite, kada tik piningus atsiūsitate. Ka kur rasite apie lietuvius mask. gazetose, mums numerus tūjau prisiūskite, jei ne, tai bent trumpā ju įtalpa. Grinai lietuviszkā, gramatikā negalime prisiūsti, nēs jos nėra bet ira vokiskzkai raszitos: Szleikerio, Kurszaičio ir kitu; tas galime pristatiti. Meilu mums butu gauti gerus rankraszczius; kuriūs galima, patalpintumēme Auszroje ar kitur kur.

S. R. Kaune. „Auszrā“ galime suteikti nū pat pradžios. Vieversiuui. Ko kas reikalavo, parupinome.

Jūz. Ornast. Vlocl. Ar gaunama kur dabar pirkti „Zemaicziu viskupistē“ Vol., nežinome; neužilgu mēs visus veikalus ku. Volonczauskio ir S. Daukanto imsime spaudinti. Bus apie tai platesnē žinia.

Al. Bur. Vid. Dēkui už taip dideliā lietuviu meilę. Kningas jau siuncziame.

Ku. Rad. Szak. Viskā parupinome.

I talpa szesztojo numaro Auszros.

- 1) S. R. Į darba kas lietuvis! lakszta 153.
- 2) S. Norkus. Mārgis. lakszta 158.
- 3) J. Basanaviczius. Apie senovēs Lietuvos piliis l. 163.
- 4) J. Miglovara. Rigos giedoriu draugistē, l. 170.
- 5) Pr. Lipszta. Apraszimas žemēs turtu, l. 172.
- 6) J. A. V. Lietuvis. Szviesa, l. 176.
- 7) Andriejus Latvis. Latviszki laikraszcziai, l. 177.
- 8) Isz Lietuvos, l. 179.
- 9) Gromatu skardinē, l. 184.

Rēdikas Jonas Szliupa s.
Spaudinta už piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodę Tilžėje.